

Η ΕΝ ΑΝΔΡΩ
ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
ΕΠΙΚΕΚΛΗΜΕΝΗ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΠΑΝΑΧΡΑΝΤΟΥ

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Π. ΠΑΣΧΑΛΗ (+)*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Ὁ Παῦλος Λυκά γράφει, ὅτι ἄλλοτε ἢ Ἄνδρος εἶχεν εἴκοσι καὶ πλέον μοναστήρια¹. Ἀπὸ τὰ μοναστήρια αὐτὰ τῆς Ἄνδρου δὲν περιεσώθησαν ἦ

* Ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ συγγραφέως, εὐγενῶς παραχωρουμένων ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Πέτρου Δ. Πασχάλη καὶ δημοσιευομένων ἐπιμελείᾳ τοῦ Ἐπισκόπου Ρωγῶν Διονυσίου.

1. Voyage du sieur Paul Lucas Dans la Grèce, l'Asie Mineure etc., τ. Α΄, ἐν σ. 2837 κ. ἔ. ἔνθα περὶ Ἄνδρου. Σημειωτέον ὅτι ὁ Paul Lucas ἐπεσκέφθη τὴν Ἄνδρον τελευτῶντος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς Ἄνδρου ὁ γράφων ἠσχολήθη καὶ δι' ἄλλων αὐτοῦ μελετῶν, ὧν κυριώτεροι αἱ ἐξῆς: Χριστιανικὴ Ἄνδρος—Andros Sacra, ἐν «Δελτίῳ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας», ἔτ. 1924 καὶ 1925 καὶ ἐν ἰδιαιτέροις τεύχεσι.—Διονύσιος Καΐρης ὁ Α΄, ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου (1719—1748), περιοδ. «Θεολογία», τ. Β΄ καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει, ἐν Ἀθήναις 1924.—Διονυσίου Δ΄, Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, Ἀνέκδοτον σιγίλλιον περὶ τῆς ἐν Ἄνδρῳ μονῆς τῆς Παναχράντου, ἐνθ. ἀν. καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει, ἐν Ἀθήναις 1924.—Ὀλίγαι σελίδες ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς Ἄνδρου καὶ Σύρας, ἐφ. «Κυκλαδικὸν Βῆμα», ἔτ. Α΄ (1925), ἀριθ. 3.—Νεόφυτος Καμπάνης, ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως, περιοδ. «Θεολογία», τ. Γ΄ καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει, ἐν Ἀθήναις 1925.—Συμεὼν, ἐπίσκοπος Σύρας, Τξίας, Θερμίων, Τήνου, ἐνθ. ἀν., καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει, ἐν Ἀθήναις, 1925.—Λατῖνοι ἐπίσκοποι Ἄνδρου (1208—1710) ἐν Ἀθήναις, 1927.—Ἀναγραφὴ χρονολογικὴ τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων ἐν Ἄνδρῳ, περιοδ. «Θεολογία», τ. Δ΄ καὶ Ε΄ καὶ εἰς ἰδιαιτέρα τέσσαρα τεύχη, ἐν Ἀθήναις 1926 καὶ 1927.—Προύσης Κωνσταντῖος Καλογεράς (1801—1870), ἐν Ἀθήναις, 1927.—Εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἀρδαμερίου Διονυσίου καὶ τῶν Μητροπολιτῶν Βάρνης Ζαχαρίου καὶ Φιλοθέου, περιοδ. «Θεολογία», τ. Γ΄, καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει, ἐν Ἀθήναις, 1928.—Χίου Δανιήλ (1714—1741), περιοδ. «Θεολογία», τ. Ζ΄, καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει, ἐν Ἀθήναις, 1929.—Τὸ ἐν Ἄνδρῳ γυναικεῖον μοναστήριον τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Μετ' εἰκόνων καὶ ἀνεκδότων ἐγγράφων. Ἐν Ἀθήναις 1930.—Δύο Ἄνδριοι ἔθνομάρτυρες ἱεράρχαι. Κορώνης Γρηγόριος Μπίστης καὶ Σφῆζουπόλεως Παΐσιος Νέριος, περιοδ. «Θεολογία», ἔτ. 1930 καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει.—Ἐκκλησιαστικαὶ ἐν Ἄνδρῳ παραδόσεις καὶ προλήψεις. Ἐν Νέφ Ὑόρκῃ, 1931.—Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Διονύσιος Γ΄ ὁ Βαρδαλῆς (1662—5). Ἐν τοῖς «Ἐνασιμίσις», τιμητικῶ τῷμφ ἐπὶ τῇ ἐπιστημονικῇ 35ετηριδί τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου, καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει, ἐν Ἀθήναις, 1931.—Τρεῖς ἐν Θράκῃ ἱεράρχαι ἀπὸ τοῦ ΙΖ' μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Μετρῶν καὶ Ἀθύρων Νεῖλος Μηντερινός (1688—1700) καὶ Μεσημβρίας Γρηγόριος Σπυριδὸς (1ῶ01—1808) καὶ Ἰωσήφ Λεφάκης (1814—1821), περιοδ. «Θρακικά», τ. Γ΄ καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει, ἐν Ἀθήναις, 1932.—Ἡ ἐν Γαυρεῖφ τῆς Ἄνδρου μονῆ

ἐλάχιστα καὶ ἐκ τούτων πάλιν δὲν διατηροῦνται ἐν ἐνεργείᾳ μέχρι σήμερον παρὰ μόνον τρία, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα μοναστήριον τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τὸ ἐπιλεγόμενον τῆς Παναγίας Παναχράντου.

Τὸ μοναστήριον τῆς Παναχράντου, οἰκοδομηθὲν κατὰ τὴν παράδοσιν τὸν δέκατον αἰῶνα ἀπὸ τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν, ἐγείρεται ὡς φρούριον ὄχυρὸν ἄνωθεν βαθυτάτης καὶ σχεδὸν καθέτου φάραγγος, διανοιγομένης ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ μοναστηρίου δίκην εὐρείας καὶ ἀβυσσαλέας χοάνης. Ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν μονὴν, ἔνθα τερματίζεται ἡ φάραγξ, ἔρπει τὸ χωρίον Φάλκα (τὰ) μὲ τοὺς δωματοσκεπεῖς οἰκίσκους του, ὅθεν προκύπτει πάλλευκον καὶ οἶονεὶ ἐκτεῖνον τοὺς βραχίονας πρὸς τὸν οὐρανὸν τὸ ὑψηλὸν κωδωνοστάσιον τοῦ μικροῦ τοῦ χωρίου ἐκκλησουργίου. Τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου τούτου προῆλθεν ἢ ἔκ τινος Φάληκα, φερομένου ὡς πρώτου οἰκιστοῦ αὐτοῦ, ἢ ἐκ τοῦ ἰταλ. falco, falcone (ἰέραξ), διότι εἰς τοὺς ὑπερθεν αὐτοῦ ἀπορροῶγας βράχους φωλεύουσι πάμπολλοι ἰέρακες. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὑπάρχει καὶ μικρὰ παρὰ τὴν Μήλον νησίς καλουμένη Φαλκονέρα, διότι ἐπ' αὐτῆς νεοτεύουσιν εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἰέρακες.

Ἡ μετάβασις εἰς τὴν μονὴν γίνεται δι' ἡμίονων, ὁ πρώτην δὲ φορὰν ἀνερχόμενος πρὸς αὐτήν, δῖωρον περιπτου ἀπέχουσαν τῆς πόλεως Ἄνδρου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μόλις ἡ μονὴ εἶναι καταφανής, ἐὰν στρέψῃ τὸ βλέμμα ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ δρόμου πρὸς τὰ κάτω καταλαμβάνεται ἀπὸ ἴλιγγον, φρικτὴν δὲ προσενοῦν εἰς τὸν ὁδοιπόρον οἱ ὑπὲρ τὴν ἀνάντη ἀτραπὸν μετωριζόμενοι παιμέγιστοι βράχοι, κατὰ περιεργον ὑπέρβασιν τῶν νόμων τῆς ἰσορροπίας συγκρατούμενοι εἰς τὰς θέσεις των. Τινὲς ἐξ αὐτῶν, κολοσσιαῖοι ὄγκηροὶ λίθοι καὶ ἀλλόκοτοι τὸ σχῆμα, ἀποσπασθέντες ἐκ τῶν προεξεχόντων βράχων, κατεκυλίσθησαν ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν, ἔνθα κεῖνται κατεσπαρμένοι, παρουσιάζοντες θαυμασίαν καὶ ἀληθῶς καταπληκτικὴν εἰκόνα καταστροφῆς καὶ

τοῦ Παντοκράτορος, περιοδ. «Θεολογία», τ. Ι', καὶ ἐν ἰδιαίτερω τεύχει, ἐν Ἀθήναις, 1932.—Βιζύης Ἰωάννα Μαρμαρᾶς (1790—1846), περιοδ. «Θρακικά», τ. Δ' καὶ ἐν ἰδιαίτερω τεύχει, ἐν Ἀθήναις, 1933.—Γαβριὴλ ὁ Γ', πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1702—1707), «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», ἔτ. Ι', καὶ ἐν ἰδιαίτερω τεύχει, ἐν Ἀθήναις, 1933.—Ἐνα εἰς τὴν Ἀγίαλον μετόχιον τῆς ἐν Ἄνδρῳ μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου, περιοδ. «Θρακικά», τ. Ε', καὶ ἐν ἰδιαίτερω τεύχει, ἐν Ἀθήναις, 1934.—Ἡ ἐν Ἀποκίσις τῆς Ἄνδρου γυναικεία μονὴ τῆς Ἁγίας Μαρίνης, «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», ἔτ. ΙΑ' καὶ ἐν ἰδιαίτερω τεύχει, ἐν Ἀθήναις 1935.—Τέσσαρες μητροπολίται Ἐάνθης καὶ Περιθεωρίου, Ἄνδριοι τὴν πατριδα. Παρθένιος, Ναθαναήλ, Σραφεῖμ, Διονύσιος. Περιοδ. «Θρακικά», τ. Ζ' καὶ ἐν ἰδιαίτερω τεύχει, ἐν Ἀθήναις 1936.—Δώδεκα ἐν Ἄνδρῳ βυζαντινὰ μοναστήρια. Μετ' ἀνεκδότων πατριαρχικῶν σιγιλλίων καὶ ἄλλων ἐγγράφων. Νεκροὶ Ζῶντες. Ἐντυπώσεις ἀπὸ παλαιᾶν ἐπίσκεψιν εἰς τὸ ἐν Ἄνδρῳ μοναστήριον τῆς Παναχράντου. Νέα Ὑόρκη, 1937.

δεικνύοντες τὸν ἐκ τοῦ ὕψους ἐπικρεμάμενον διαρκῆ κίνδυνον. Καὶ περὶ τὴν μονὴν δὲ προβάλλουσιν ὑψηλοὶ καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἀπορῳῶγες, προκύπτοντες τοῦ σώματος τοῦ ὄρους ὡς προεξοχαὶ κατεστραμμένων στεγῶν κρεμαμένων ἀνωθεν τοῦ βυθοῦ τῆς φάραγγος, πλήρεις δὲ κοιλωμάτων καὶ βαθυσμάτων σπηλαιωδῶν καὶ ἀποκρήμων, ἐνθα παμπληθῆ ἄρπακτικὰ πτηνά, ἰέρακες, κόρακες, γύπες καὶ ἄλλα ὄρνεα περιίπτανται ἀπαισίως κρῶζοντα καὶ καρδοκοῦντα τὴν ἀνύποπτον ἐμφάνισιν ὄρνιθός τινος. Οἱ μοναχοὶ ἀναρριχῶνται ὅπου δύνανται, ἐξαφανίζοντες ὅχι ἄνευ κινδύνου τὰ ὡὰ τῶν καταστρεπτικῶν τούτων ὄρνέων.

Τὴν αὐλὴν τοῦ μοναστηρίου περιβάλλει ἡ πυκνὴ σκιὰ ξυνωρίδος γηραιῶν ὑψικαρήνων πλατάνων, ὧν τὸ πελώριον ἀνάστημα ἐκπλήσσει καὶ θαμβοῖ, καὶ ὑπὸ τοὺς πυκνοὺς καὶ συσκίους κλάδους τῶν ὁποίων ῥοχθεῖ ἐν ἄρμονικῷ πλαταγήματι κρυστάλλινον νόμα ἀκοιμήτου πηγῆς. Εἶναι δ' ἡ ἀπὸ τῆς μονῆς θεὰ γραφικωτάτη καὶ ἀληθῶς θαυμασία. Ἔχει τις ἔμπροσθέν του ἐν ἀπόπτῳ ὀλόκληρον τὴν κοιλάδα καὶ τὰ πλεῖστα τῶν χωρίων τοῦ δήμου Ἄνδρου. Τὸ *Κάτω Κάστρον*, τὴν πρωτιύουσαν τῆς νήσου πόλιν, ἐκ τῆς ἀποστάσεως φαινομένην μικρὰν καὶ πάλλευκον ὡς νῆσσαν διολισθαίνουσαν εἰς τὰ κυανᾶ καὶ ἀφρίζοντα νερὰ τῆς περιβαλλούσης αὐτὴν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς θαλάσσης· τὰ *Λάμυρα*, χαριέντως ἐλισσόμενα μετὰ τῶν περὶ αὐτὰ τριῶν ἢ τεσσάρων κωμιδίων καθ' ὅλην τὴν ἐξ ἐσπεριδοειδῶν, ἔλαιῶν καὶ ὑψικαρήνων κυπαρίσσων κατάφυτον καὶ κατάρρυτον ὑπτιὰν πλαγιὰν τοῦ ἀντικρῦ βουνοῦ, ἀγερώχως δ' ἐπιδεικνύοντα τὰ ὑψηλά των κωδωνοστάσια, τοὺς βυζαντινοὺς τρούλλους των καὶ τὰς ῥωμαντικὰς ἐπαύλεις των· τὴν *Μεσσαροῖαν*, τὴν παλαιὰν ποτε ἔδραν τοῦ ἀρχοντισμοῦ τῆς Ἄνδρου, ἡρέμ' ἀναθρόσκουσαν ἐν τῷ μέσῳ τῆς κοιλάδος καὶ ἐπὶ συνηρεφοῦς δειραδὸς νοχελῶς ἀπλουμένην μὲ τοὺς τόσας ἀναμνήσεις προκαλοῦντας βυζαντινοὺς ναοὺς της καὶ τοὺς μεσαιωνικοὺς πύργους της, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἦτο κάποτε ἓνα μικρὸν φρούριον· τὶς δροσολοσμένης *Μαίνητες* μὲ τοὺς θαυμασίους καταρράκτας των ἐντὸς ζωηρῶς κεχρωσμένου πρασινώματος βαθείας νάπης, ἐκτυλισσοῦσης ἐν ἄρμονικῇ ἀλληλονχίᾳ ὅλας τὰς ποικιλίας τῆς πρασίνης θαλερότητος· τὸν ἤρεμον καὶ βουκολικὴν γαλήνην ἀποπνέοντα *Πιτροφόν*, συσπειροῦντα ἐν μέσῳ τῶν πυκνῶν ἀμπελώνων καὶ ἐλαιῶνων του τὰς παλλεύκους καὶ τόσον χαρῶπας οἰκίας του· κ' ἐπὶ τέλους, δεξιᾶ, θάλασσαν ἀτέρομονα, ἀχανῆ, μεθ' ἧς, εἰς τὰ ἐσώτερα βᾶθη, συμπλέκεται καὶ ἐνοῦται ὁ οὐρανὸς ὡς ἐν φιλήματι αἰώνιῳ.

Σημειωτέον ὅτι ὡς ἐκ τοῦ ὕψους τῆς θέσεως τῆς μονῆς τὰ ἐν τῇ κοιλάδι λοφοειδῆ ὑψώματα μηδενίζονται σχεδὸν καὶ παριστῶσιν εἰκόνα σκηνογραφικὴν ὁμαλήν, εἰς τὴν ὁποίαν χλοεροὶ κῆποι, σύνδενδρα χωρία, ἀγροτικαὶ ἐπαύλεις ναοὶ καὶ ὑψηλὰ κωδωνοστάσια συμμέτρως καὶ ἄρμονικῶς ἀπεικονίζονται. Θέλεται οὕτως καὶ μαγεύεται ὁ ὀφθαλμὸς καθορῶν ἀπὸ τῆς ὑψη-

λῆς ταύτης σκοπιᾶς τὴν αἴγλην καὶ τὴν γελόεσσαν χάριν τῆς ζώσης φύσεως, ἢ ὁποῖα ἀφθόνως ἀνοίγει τοὺς θησαυροὺς τοῦ κάλλους τῆς πρὸ τῶν ἐκθάμβων ὁμμάτων τοῦ φυσιολάτρου.

Καὶ ἐν ᾧ διατελεῖς ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἐξ ἀπόπτου ταύτης μαγείας, ἂν στρέψῃς αἴφνης τὸ βλέμμα εἰς τὰ πλησίον σου πυργοῦνται ἐνώπιόν σου κρημνοὶ ἀπορρῶγες, ἐπικροεῖσθαι εἰς τὸ ἀχανές εἰς ὄγκους πελωρίους, φρικαλέοι ἀληθῶς. Πόσον ἡ θέσις αὕτη εἶναι ὄντως πρόσφορος δι' ἐρημίτας! Καὶ ἐν τούτοις εἰς τὰς πέριξ τῆς μονῆς φάραγγας καὶ τὰς μισογαγκείας καὶ χαράδρας, τὰς ὁποίας περιβάλλουσι βράχιο πίντο-ε καὶ πάντοτε βράχοι, οἷονεὶ φρουροῦντες αὐτὰς ἀπὸ τῶν ἀγρίων τοῦ βορρᾶ προσπνοῶν, ἢ βλάστησις εἶναι πλουσία καὶ σπαργῶσα καὶ τὰ δένδρα κατὰ πυκνὰς συστάδας θαλερὰ καὶ εὐσκια διὰ τὴν δαψίλειαν τῶν ὑδάτων.

Εἰς τῶν παρὰ τὴν μονὴν κρημνῶν, ὁ μέγιστος, μετεωριζόμενος εἰς δυσθεώρητον ὕψος, ὀνομάζεται *Καταφύγι*. Ὁ βράχος οὗτος, φαῖος καὶ φαλακρός, εἶναι πλήρης ἀπὸ σπηλαιώδεις ῥωχμάς, ὡς δὲ δηλοῖ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐχρησίμευεν εἰς τοὺς μοναχοὺς ὡς καταφύγιον εἰς κρισίμους στιγμάς, ὄχυρομένους ἐντὸς τῶν ὑψηλῶν καὶ δυσπροσίτων αὐτοῦ κοιλωμάτων, τὰ ὁποῖα νομίζεις ὅτι ἡ φύσις δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν σκοπὸν ὄρωξεν ἐκεῖ. Ἴσως δὲ καὶ ἡσκήτεον αὐτόθι ἀγαθοὶ ἀναχωρηταί, τρωγλῖται, ἐπὶ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, καθ' οὓς καὶ ἐπὶ δένδρων ἀνήρχοντο οἱ μοναχοὶ ὅπως ἀσκητεύσωσι, καὶ ἐπὶ στύλων ἀκόμη ἀνέβαινον (*δενδροῖται, στυλῖται*), τοιοῦτοτρόπως ἀπαρνούμενοι τὸν κόσμον καὶ αἴροντες καὶ αὐτοὶ τὸν σταυρὸν τοῦ μαρτυρίου των τόσον ὑψηλά. Καὶ σημειοῦμεν τοῦτο, διότι πολλὰ σπηλαιώδη ἀνοίγματα τῶν περὶ τὴν Πανάχραντον ὑψηλῶν κρημνῶν ἔχουν μεταβληθῆ ὑπὸ τῶν ἀσκητῶν εἰς προσφορώτατα διὰ τρωγλοδίατον ζῶην κελλία, κτισθέντα ἔμπροσθεν τοῦ τοίχου καὶ μόλις μικρᾶς θύρας ἀφειθείσης πρὸς δίοδον. Λιθόκτιστος τοῖχος ὑπάρχει καὶ εἰς τὸ Καταφύγι, ἀλλ' ἡ πρὸς αὐτὸ εἴσοδος δὲν ὑπάρχει πλέον, καταστραφεῖσα ὑπὸ τῆς διαθρύψεως. Ἀπὸ τῆς ἐπικαιροῦ ταύτης θέσεως, τῆς οὕτω *Καταφύγι* καλουμένης, τὸ μοναστήριον τῆς Παναχράντου ἐλέγετο καὶ μοναστήριον τῆς *Παναγίας τοῦ Καταφυγίου*. Οὕτω τοῦλάχιστον ἤθητῶς ὀνομάζεται ἐν σιγγλίῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως¹.

Πολλὰ περὶ τὴν μονὴν θέσεις ὀνομάζονται *ξουμάνια*, διότι κατὰ ταύτας καὶ καθ' ἅπασαν ἐν γένει τὴν ἐφ' ἧς ἐγείρεται ἡ μονὴ πλευρὰν τοῦ ὄρους ὑπῆρχον ἄλλοτε ποτε ἀγρίων δένδρων δάση καὶ λόχμια πυκνότατα, αἱ ὁποῖα

1. Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Ἐναγραφή χρονολογικὴ τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρου ἀπὸ Ζωΐλου (362) μέχρι Μητροφάνους († 1889) καὶ εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ αὐτῶν, τεύχ. Α', ἐν Ἀθήναις 1926, σ. 16, καὶ ἐν περιοδ. «Θεολογία», τ. Δ'.

ἐν Ἄνδρῳ κοινῶς ὀνομάζονται ῥομάνια¹. Τὰ δάση ταῦτα προϊόντος τοῦ χρόνου κατεστράφησαν, διότι ἐξ αὐτῶν ἀποκλειστικῶς ἐξυλεύετο τὸ πολυάριθμον προσωπικὸν τῆς μονῆς. Ἄλλὰ τὴν τελικὴν καταστροφὴν ἐπέφερε φοβερὰ πυρκαϊά, ἣτις, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐπὶ μῆνα ὀλόκληρον ἐνέμετο τὰ κατάφυτα καὶ χλοερὰ πλευρὰ τοῦ ὄρους.

Ἡ θέσις τῆς μονῆς εἶναι εὐάερος, ἀλλὰ τὸν χειμῶνα ἐπικρατεῖ μεγίστη ἐν αὐτῇ ὑγρασία, διότι ὁ ἥλιος ἐπ' ἐλάχιστον μόνον τὴν θερμαίνει, ἀποκρουπτόμενος ὑπὸ τῆς περίξ ὑψηλῆς ὄρεινῆς στεφάνης. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ ἔφ' οὗ ἡ μονὴ ὄρους ὀνομάζεται *Καιροβίγλι*.

Εἶναι δ' ἡ μονὴ τῆς Παναχράντου ἡ μεγίστη καὶ ἀρχαιοτάτη τῶν ἐν τῇ νήσῳ. Ἐπὶ οὐδεμιᾶς δ' ἀρχιτεκτονικῆς βάσεως ἐγερωθεῖσα, παρουσιάζει, ὡς ἀρχόμενοι εἶπομεν, ὄψιν φρουρίου. Ἐν ὀλίγαις λέξεσι τὸ ὄλον τῆς μονῆς ἀποτελεῖται ἐκ πολυδαίδαλου καὶ ὄντως λαβυρινθοειδοῦς συμπλέγματος σκοτεινῶν ὑπογείων, ὀρόφων ἀλληλεπικειμένων, ἐκ δώμων, ἐξ ἀνδῆρων καὶ ἐκ θολωτῶν διαδρόμων στενῶν καὶ ὀφιοειδῶν, συγκοινωνούντων διὰ καταπακτῶν, ἐνθα ὁ ἄπειρος ἐπισκέπτης δύναται ἐπὶ πολὺ νὰ περιπλανᾶται μάτην ζητῶν νὰ ἀνεύρη διέξοδον. Ἐν γένει δ' αἱ μοναὶ τῆς Ἄνδρου δὲν ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς μεγάλου οἰκοδομήματος, ἀλλ' ἐκ πολλῶν τοιούτων τῆδε κακεῖσε ἐκτισμένων, τῶν μὲν ἐπὶ τῶν δέ, οὕτως ὥστε ἄνευ τοῦ περιβάλλοντος αὐτὰς ὑψηλοῦ καὶ παχέος τείχους θὰ παρεῖχον ὄψιν μικρῶν μᾶλλον χωριῶν ἢ μοναστηρίων.

Τὰ τεῖχη ταῦτα τῆς μονῆς Παναχράντου ἦσαν ἄλλοτε ὄχρωμα, ὑπῆρχον δὲ καὶ εἰς τὰς γωνίας αὐτῶν ὑψηλοὶ πύργοι φέροντες πολλὰς πρὸς ἄμυναν παρακυπτικὰς κόγχας καὶ ὀπλισμένοι διὰ μικρῶν τηλεβόλων. Τινὰ τῶν μικρῶν τούτων πυροβόλων, *μάσκουλα* ὀνομαζόμενα, σφίζονται μέχρι σήμερον εἰς τὴν μονήν, χρησιμοποιούμενα πλέον κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα, ὅτε διὰ τῆς βροντερᾶς λαλιᾶς των ἐξαγγέλλουσιν ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς νήσου τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ ἡ θολωτὴ δὲ θύρα τῆς μονῆς, ὡς φρουρίου πυλῶν, εἶναι ἐκ χονδροῦ ξύλου δρυός, ὀλόκληρος κατάφρακτος διὰ σιδηρῶν ἐλασμάτων, προσηρμοσμένων μὲ χαλκίνους ἥλους ἀδροτάτους. Ἄνωθεν τοῦ πυλῶνος χαίνει ὡσαύτως παρακυπτικὴ κόγχη (πολεμίστρα) δεσπόζουσα τῆς εἰσόδου. Εἰς τὸ ὑπέρθυρον δ' ὑπάρχει ἐγκεκτισμένον μαρμάρινον ἀνάγλυφον, δεξιῶς εἰργασμένον, παριστάνον δὲ τὴν παρθένον φέρουσαν ἐν ἀγκάλαις τὸ θεῖον βρέφος.

Πλὴν τῆς ἔξωθεν τῆς μονῆς ἀψιδωτῆς κρήνης, ἐξ ἧς ῥέει ἀενάως ἀφθονώτατον καὶ κατὰ πάντα ἄριστον ὕδωρ, καὶ ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς μονῆς ὑπάρχει ἄλλη θολοσκεπὴς κρήνη, τῆς ὁποίας τὸ δαφιλέστατον, διαυγέστατον καὶ κατάψυχρον ὕδωρ ῥέει ἀδιακόπως ἐντὸς μεγάλης ἐκ γρανίτου λάρνακος.

1. Ἡ λ. ἐκ τοῦ τουρκ. orman. Βλ. *Δ. Π. Πασχάλη*, Ἄνδριακὸν Γλωσσάριον, ἐν Ἀθήναις 1933, σ. 102.

Ἐπὶ τῆς κρήνης ταύτης εὗρηται ἐντετειχισμένη ἀνάγλυφος ἐπὶ μαρμάρου παράστασις τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, παρὰ ταύτην δὲ μαρμαρίνη πλάξ φέρουσα τὴν δε τὴν ἐπιγραφὴν χαρακτηῖσι γραμμάτων κεφαλαιώδεσιν :

† Ἀνακαινίσθη τὸ παρὸν Μετόχιον διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδων τοῦ πανιερωτάτου πρώην Τήνου κυρίου Νεῖλου τοῦ Καίτη. 1799.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, προδήλως μὴ ἔχουσα σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν κρήνην, μετεφέρθη εἰς τὴν μονὴν Παναχράντου ἀπὸ τὸ εἰς Ἀηδόνια τοῦ Κορυθίου μονύδριον Ἀληγοῦ, ὅπερ διαλυθὲν ἀπὸ πολλοῦ ἀνήκει σήμερον ὡς μετόχιον εἰς τὴν μονὴν Παναχράντου. Τὸ μονύδριον τοῦτο, διαλελυμένον ὄν, ἐπεσκεύασε κατὰ τὸ ἔτος 1799 ὁ πρώην ἀρχιεπίσκοπος Τήνου Νεῖλος Καίτης, περὶ οὗ ἄλλαχοῦ γράφομεν.

Κρήνη ὑπόστεγος ὑπάρχει καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν μονὴν, εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν. Ἐνωθεν δὲ τοῦ κρουνοῦ ταύτης σφίζεται ἐντετειχισμένη πλάξ μαρμαρίνη, ἐφ' ἧς ὑπάρχει ἐπιτάστιχος ἐπιγραφὴ, μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας ἀναγεγλυμμένη ἐκτύπως, τοῦ γλύπτου ἀκριβῆ ποιησαμένου χρῆσιν τοῦ ἰδιοτύπου τῆς βυζαντινῆς γραφῆς. Λόγω τῆς προκεχωρηκυίας ὥρας καὶ τοῦ κρατούντος βροχεροῦ καιροῦ ἀνεβάλομεν εἰς ἄλλην περίστασιν τὴν ἀντιγραφὴν τῆς ἀναμνηστικῆς ταύτης ἐπιγραφῆς, ὑπὸ τῶν βρύων κεκαλυμμένης· ἐσημειώσαμεν δὲ μόνον ἐξ αὐτῆς τὸ ὄνομα τοῦ παροισιωτάτου σκευοφύλακος Γαλακτίωνος Καραμάνου, δαπάνη τοῦ ὁποίου κατεσκευάσθη ἡ κρήνη. Μνεία τοῦ Γαλακτίωνος Καραμάνου, διατελέσαντος καὶ ἡγουμένου, γίνεται καὶ ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν μονὴν ναοῦ τοῦ Φωτοδότου Χριστοῦ, καθὼς καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 8 κώδικος τῆς μονῆς, φ. 368α. Ὑπῆρξε δὲ καὶ Ἰάκωβος Καραμάνος ἡγούμενος τῆς μονῆς Παναχράντου, περὶ οὗ βλ. κώδικα τῆς μονῆς, σ. 46.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Ἡ ἱστορία καθόλου τῶν μονῶν τῆς νήσου Ἄνδρου εἶναι σκοτεινὴ καὶ ἑλλιπής, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς ἀπαιδευσίας καὶ ὀλιγωρίας τῶν μοναχῶν, τὸ δ' ἕνεκα τῶν καταστροφῶν, τὰς ὁποίας πολλάκις ὑπέστησαν αὐταὶ κατὰ καιροὺς, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας, καὶ τῆς ἑξαφανίσεως τῶν διατηρουμένων ἐν αὐταῖς ἐγγράφων μνημείων. Ἔτσι καὶ τῆς μονῆς Παναχράντου κτιτορικὸν βιβλίον καὶ ἱστορία γραπτὴ δὲν ὑπάρχει. Ἐν τούτοις κατὰ τὰς ἐν τῇ μονῇ σφριζόμενας παραδόσεις πού ἐκτίθενται εἰς δύο ἀχρονολόγητα ἔγγραφα, τῶν ὁποίων ἄγνωστος ὁ γράφας, ἡ κτίσις τῆς μονῆς Παναχράντου ἀνάγεται εἰς τὸν δέκατον αἰῶνα, καὶ δὴ εἰς τοὺς χρόνους Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ. Τὴν μίαν τῶν περιέργων τούτων παραδόσεων ἐδημο-

σιεύσαμεν ἐξ ἀνεκδότου χειρογράφου ἀλλαχοῦ¹, ἥ δ' ἄλλη ἐκτίθεται ἐν ἑτέρῳ ἀνεκδότῳ ἐπίσης χειρογράφῳ, ὅπερ σφύζεται παρὰ τῷ γράφοντι ἐκ νεωτέρου ἀπογράφου, ἔχει δ' ἀκριβῶς ὧδε:

*Περὶ τῆς εὐρέσεως τῆς ἱερᾶς καὶ σεβασμίας
εἰκόνης τῆς Παναχράντου καὶ περὶ κτίσεως τοῦ ἱεροῦ
Μοναστηρίου κατὰ παλαιὰν παράδοσιν τῶν γερόντων καὶ
ἀπὸ παλαιὰ βιβλία σεσαθρωμένα ἐκ τῆς πολυκαιρίας.*

«Τὰ παλαιὰ χρόνια ὅπου ἄρχισεν νὰ κατοικεῖται ἡ Ἄνδρος πάλιν (διότι πολλάκις ἐρήμωσεν, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ παλαιόκαστρα τοῦ καιροῦ τῶν Ἑλλήνων) καὶ νὰ αὐξάνῃ ἡ Χριστιανωσύνη, ἦσαν εἰς τὸ Λάμυρον δύο ἀσκηταὶ ἀγωνιζόμενοι. Οἱ ἀσκηταὶ αὐτοὶ εἶδον μίαν νύκτα εἰς τὸ μέρος ὅπου εἶναι τὸ Μοναστήρι ἕνα φῶς καὶ ἔλαμπεν ὅλην τὴν νύκτα. Αὐτὸ τὸ φῶς τὸ ἔβλεπαν κάθε νύκτα πολλὰς ἡμέρας. Βλέποντας λοιπὸν οἱ ἀσκηταὶ τοιοῦτον θαῦμα ἦλθον εἰς ἐξέτασιν τοῦ φαινομένου, ἐρευνήσαντες δὲ μὲ κόπον πολὺν διὰ τὸ εἶναι ἐκεῖ δάσος δύσβατον καὶ ἀδιόδευτον, εὔρον τὴν ἁγίαν εἰκόνα εἰς τὸ Φωτοδότιον ὑποκάτω ἐνὸς σπηλαίου, ἔπесον, τὴν ἐπροσκύνησαν μὲ πολλὴν εὐλάβειαν, καὶ ἔμειναν δύο-τρεῖς ἡμέρας, νομίζοντες ὅτι τις ἀσκητῆς ἐκατοίκει ἐκεῖ.

» Προσμένοντες οὖν ἀρκετὸν καιρὸν καὶ μὴν εὐρόντες τινά, οὔτε διατριβὴ ἀνθρώπου ἐφάνη, ἐπῆραν τὴν ἁγίαν εἰκόνα καὶ τὴν ἐπῆγαν εἰς τὸ κελλίον τους, καὶ βλέποντες πάλιν τὴν νύκτα διὰ περιέργειαν ἐκεῖ, ὅπου ἦτο πρὶν ἡ ἁγία εἰκόνα, εἶδαν πάλιν φῶς, καὶ τότε ἐβεβαιώθησαν ὅτι τὸ φῶς ἐκεῖνο ἦτον ἡ χάρις τῆς ἁγίας εἰκόνης, ἡ ὁποία τὴν νύκτα ἐχάθη ἀπὸ τὸ κελλίον των.

» Τὸ πρῶτ' ἦλθον οἱ ἀσκηταὶ καὶ εὔρον τὴν ἱερὰν εἰκόνα εἰς τὴν παλαιάν της θέσιν καὶ ἔπесαν μετὰ δακρύων παρακαλοῦντες νὰ μὴ τοὺς ὀργισθῆ, νὰ τὴν ἐπάρουν πάλιν, καὶ τὴν ἐπῆραν. Ἄλλὰ καὶ πάλιν ἡ εἰκὼν διὰ νυκτὸς ἦλθεν εἰς τὸν τόπον της.

» Ἀφοῦ ἔκαμαν τοῦτο πολλάκις καὶ ἐσύμβαινε πάντοτε τὸ ἴδιον, ἐφωτίσθησαν καὶ ἄφησαν τὸ παλαιὸν τους κελλίον καὶ ἦλθον καὶ ἐκατοίκησαν κοντὰ εἰς τὸ σπήλαιον, ὅπου εἶναι τώρα τὸ κοιμητήριον, καὶ ἠσκήτεον. Ἀπὸ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐσυνάχθησαν καὶ ἄλλοι πατέρες ἀγωνιζόμενοι περὶ τῆς ψυχῆς των, κάνοντες καὶ μερικὰ κελλία, καὶ ἄδεται λόγος ὅτι αὐτὴ ἡ ἁγία εἰκόνα καὶ σεβάσμιος νὰ εἶναι ζωγραφισμένη ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ χέρια τοῦ ἁγίου ἐνδόξου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, μία ἀπὸ ταῖς ἐβδομηντα, ὅπου εἶχε ζωγραφίσει ζῶντός του, ὅχι ὅμως ἀπὸ ταῖς τρεῖς ὅπου ἔκαμε τῆς

1. Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Ἱστορία τῆς νήσου Ἄνδρου, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1925, σ. 664—671.

Παναγίας μας ἔτι ζώσης. Ἔως ὧδε τὰ περὶ τῆς ἁγίας εἰκόνης· τώρα ἄρχομαι διηγῆσασθαι τὰ περὶ τοῦ Μοναστηρίου μας πότε ἐκτίσθη.

» Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἀποστάτησαν οἱ Κρητικοὶ ἀπὸ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλευόντων Ῥωμαίων· λοιπὸν ὁ βασιλεὺς μετὰ πάσης τῆς Συγκλήτου ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν ἕνα γενναῖον καὶ ἰσχυρὸν ἀρχιστράτηγον κατὰ τῶν Κρητικῶν τὸ ὄνομα Νικηφόρον καὶ τὸν ἐψήφισαν Κόντε Καπετὰν Γκενεράλε τῆς Ἄσπρης θαλάσσης. Πέμποντες λοιπὸν τὸν βασιλικὸν στόλον μὲ ὄλον του τὸ στράτευμα ἔπλεον κατὰ τὴν Κρῆτην· ἀλλὰ ἐναντίου καιροῦ πνέοντος ἤλθε καὶ ἄραξε μὲ ὄλην του τὴν ἀρμάδα εἰς τὸ Καροβοστάσι εἰς τὸ Ἄνω Κάστρον (ἐξ οὗ καὶ Καροβοστάσι ὠνομάσθη μὲ τὸ νὰ ἀράξη ἐκεῖ ὁ βασιλικὸς στόλος).

» Ἀκούοντες οὖν οἱ πατέρες ὅτι ἤλθεν εἰς μέγας καὶ βασιλικὸς ἄνθρωπος ἐπῆγαν εἰς προσκύνησίν του, διηγούμενοι τὰ περὶ τῆς ἁγίας εἰκόνης καὶ παρακαλοῦντές τον ἄν εἶναι ὀρισμὸς του νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ περιτριγυρίσουν τὰ κελλία τους νὰ μὴν φοβοῦνται τοὺς ἐχθρούς, καὶ θέλουν μένει χρεῶσαι νὰ παρακαλοῦν τὴν Πανάχραντον Δέσποιναν νὰ τοῦ χαρίξῃ νίκην λαμπρὰν κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Τοὺς ἀπεκρίθη ὁ Κόντε Καπετὰν Γκενεράλης, πηγαίνετε εἰς τὰ κελλία σας κατὰ τὸ παρόν, παρακαλεῖτε τὴν Πανάχραντον νὰ νικήσω τοὺς ἐχθρούς καὶ ἐρχόμενος ἀπ' ἐδῶ θέλω κάμει τὸ χρεὸς μου καὶ τὸ ζήτημά σας ὑπερεκπερισσοῦ. Καὶ οὕτω φιλοδωρῶντάς τους τοὺς ἀπόβγαλε.

» Πνέοντος δὲ βορρῆως ἀπέπλευσεν κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Κρῆτην καὶ ἐμήνυσαν τῶν Κρητικῶν νὰ ἔλθουν εἰς προσκύνησιν καὶ νὰ ὑποταχθοῦν τῷ βασιλεῖ· οὐχ ὑπήκουσαν, καὶ πάλιν καὶ πολλάκις τοὺς ἐμήνυσεν· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἦν φωνὴ καὶ οὐκ ἦν ἀκρόασις, κομπάζοντες εἰς τὰ κάστρα τους καὶ τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν. Ὁ Γκενεράλης λυπούμενος τὰ κάστρα καὶ τὸν λαὸν δὲν ἤθελε νὰ ἀνοίξῃ τὸν πόλεμον, ἐλπίζοντας νὰ γένη ἄλλῶως εἰρήνη καὶ νὰ μὴν φθαρῇ τὸ στράτευμά του.

» Λοιπὸν μίαν νύκτα συλλογιζόμενος καὶ διστάζοντας διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰ φοβερὰ τειχόκαστρα ἀπεκοιμήθη. Βλέπει δὲ εἰς τὸν ὕπνον του μίαν ὄραιοτάτην γυνήν, ἐνδοξον καὶ φωτοβολοῦσαν ὡς βασίλισσαν μὲ πλῆθος δορυφόρων, καὶ λέγει του : «Τί λυπεῖσαι καὶ ἀδημονεῖς καὶ φοβεῖσαι τὸ πλῆθος τῶν βαρβάρων; Τὸ πρῶτ' σήκωσε τὴν σημαίαν τοῦ πολέμου καὶ ἄρχισε νὰ πολεμᾷς τὰ κάστρα μὲ λουμπάρδες καὶ κανόνια, χύσε καὶ τὸ στράτευμα ἔξω εἰς τὴν στερεὰν καὶ θέλεις ἰδεῖ τὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Θεοῦ καὶ τὴν ἰδικὴν μου πρεσβείαν, καὶ μὴν ἀστοχήσῃς τὴν ὑπόσχεσιν, ἃν θέλῃς νὰ μὲ ἔχῃς πάντοτε βοηθόν.

» Ἐκατάλαβεν ὁ Νικηφόρος ὅτι ἡ Πανάχραντος τὸν προστατεύει καὶ εὐθὺς τὸ πρῶτ' ἄρχισε τὰ κανόνια καὶ νὰ βλέπεις ὅτι ἔτρεμαν τὰ τειχόκαστρα φοβερὰ ὡσὰν καλάμια, καὶ μὲ δύο τρεῖς παταρίας ἔπεσαν ἐκεῖνα τὰ κάστρα

τὰ δυνατὰ ἕως τῶν θεμελίων, καὶ ἔδεονεν ὅλην τὴν χώραν μὲ τὰ κανόνια.

» Βλέποντας οἱ ἐχθροὶ τὸν κατακρεμμισμὸν τῶν ἀνικῆτων τους καστρῶν καὶ τὴν ὁρμὴν τῶν στρατιωτῶν τοῦ Χριστοῦ ἔπесαν εἰς μέγαν φόβον καὶ ἐξήτησαν νὰ φύγουν. Ἐπερικύκλωσαν τὸ κάστρο οἱ Ῥωμαῖοι, ἔβαλαν σημαίαν βασιλικὴν εἰς τὰ σωζόμενα καστρότειχα καὶ ὥρμησαν καὶ ἐκούρσευαν τοὺς εὐρεθέντας καὶ ὅλον τὸν λαὸν τῶν ἀπίστων Σαρακηνῶν. Τότε ὁ ἀρχιστράτηγος λυπούμενος εἰς τὴν αἵματοχυσίαν ἔβαλε σημαίαν ἀγάπης καὶ ἔπαυσαν τὸν φόνον καὶ καταδρομὴν. Ἐφώνησε καὶ τελάλης, ὁποῖος θέλει νὰ πάγη νὰ προσκυνήσῃ νὰ εἶναι ἀπείρακτος, καὶ οὕτω ἦγεν ἔξω ὁ Κόντες Καπετὰν Γκνεράλες καὶ ἐπροσκύνησαν ἅπαντες οἱ εὐρεθέντες καὶ ὑποσχέθησαν νὰ εἶναι ὁγαλάδες τῆς βασιλείας, ἐκατάστησε καὶ ἐξουσιαστάς, καὶ οὕτω ἐμίσευσεν ὅλος ὁ στόλος ἀπὸ τὴν Κρήτην, εὐφραινόμενοι καὶ ἀγαλλόμενοι εἰς τὴν νίκην ὅπου ἔκαμαν, ὅπου οὕτε μύτη στρατιώτου ἔτρεξεν· μάλιστα ὁ ἀρχιστράτηγος ἐδοξολογεῖ τὴν Κυρίαν Πανάχραντον διὰ τὴν βοήθειαν ὅπου τοῦ ἔκαμεν.

» Μισεύοντας λοιπὸν ἀπὸ τὴν Κρήτην μὲ ἀέραν ἐπιτήδειον διὰ τὴν Πόλιν κατ' εὐθείαν καὶ ἐλθόντας ἕως τὰ δωδεκάνησα, ἀφνω ἐπνευσεν ἐναντίος καιρός, ἤλθον πάλιν εἰς τὴν Ἀνδρῶν κατ' εὐδοκίαν τῆς Παναχράντου, καὶ ἄραξαν πάλιν εἰς τὸ Καραβοστάσι.

» Ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἐφάνη εἰς τὸν ὕπνον τοῦ ἡγουμένου ἡ Πανάχραντος λέγουσα αὐτῷ, ὅτι ὁ ἀρχιστράτηγος ἦλθεν εἰς τὸ Καραβοστάσι καὶ ἐνίκησεν εἰς τὴν Κρήτην καὶ πηγαίνετε νὰ τὸν προσκυνήσετε, νὰ σᾶς δώσῃ βοήθειαν νὰ κτίσετε τὸ Μονύδριον, τὸ ὅποιον μὲ καιρὸν θέλει αὐξήσῃ μὲ τὴν βοήθειάν μου· εἴπατε καὶ τῷ ἀρχιστρατήγῳ κατὰ μόνος ὅτι θέλει βασιλεύσει μετὰ ταῦτα, καὶ ἄς μὴ βιασθῇ, καὶ τότε νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν βοήθειάν μου, ἂν θέλῃ νὰ μὲ ἔχη πάντοτε βοηθόν του. Τὸ πρῶτ' ἐπῆγαν οἱ πατέρες καὶ τὸν ἐπροσκύνησαν, αὐτὸς δὲ τοὺς ὑπεδέχθη μετὰ χαρᾶς καὶ εὐλαβείας καὶ τῶν ἔδωκεν ἰκανὰ ἀργύρια νὰ κτίσουν τὸ Μονύδριον καὶ νὰ παρακαλοῦν τὴν Πανάχραντον διὰ λόγου του. Τοῦ εἶπαν καὶ περὶ βασιλείας καὶ τὸ ἐχάσθη μεγάλως, καὶ τοὺς ἀπεκρίθη, ἂν ἡ Παναγία εὐδοκήσῃ καὶ γίνῃ καθὼς εἴπατε, νὰ σᾶς κάμω ἀσύδοτους, ἡγουν διὰ ὅσα κτήματα ἔχετε καὶ δι' ὅσα ἄλλο ἀποκτήσετε εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα νὰ μὴ δίνετε τίποτα εἰς τὸν βασιλικὸν χαζενέ, καὶ οὕτω τοὺς ἀπόγβαλε μετὰ πάσης τιμῆς καὶ εὐλαβείας.

» Μετὰ ταῦτα ἄρχισαν νὰ κτίζουν τὰ τειχιὰ, καθὼς φαίνονται καμωμένα μὲ καμάρες καὶ πύργους δυνατὰ, μετὰ δὲ τὴν πολυκαιρίαν καὶ σφοδρότητα τοῦ ἀέρος ἐσθιρώθησαν, καὶ οἱ τότε εὐρεθέντες ἀνακαινίζοντάς τα καὶ πλατύνοντες τὰ ἔκαμαν εἰς τὴν κατάστασιν ὅπου εἶναι κατὰ τὸ παρόν.

» Ὁ δὲ Κόντες Καπετὰν Γκνεράλες πηγαίνοντας εἰς τὴν Πόλιν τὸν ὑπεδέχθη ὁ βασιλεὺς μὲ ὅλην τὴν Σύγκλητον καὶ τοῦ ἔκαμαν μεγάλας εὐφημίας καὶ ἐπαίνους. Μίαν τῶν ἡμερῶν προκαθήμενος ὁ βασιλεὺς καὶ ὅλη ἡ Σύγ-

κλήτος, ἤλθεν ὁ λόγος περὶ τοῦ πολέμου. Λέγει ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀρχιστρατήγου, λέγε μας, φίλε μου, πῶς ἔγινεν αὕτη ἡ νίκη ἐν εὐκολίᾳ; Τότε εἶπεν ὁ ἀρχιστρατήγος ὅλα τὰ συμβεβηκότα τοῦ πολέμου, καὶ ἂν ἔλειπεν ἡ βοήθεια τῆς Παναχράντου δὲν ἔκαμνα τίποτε, καὶ ἂν ἀγαπᾷ ἡ βασιλεία σου, στείλε ἕνα δῶρον βασιλικόν· τότε εὐγαλεν ὁ βασιλεὺς ἕνα εὐαγγέλιον ὀλόχρυσον, ἕνα σταυρὸν ἀργυρὸν, μίαν λαμπάδα, μίαν κανδήλαν ἀργυρᾶν, ἕνα θυμιατὸν ἀργυροῦν καὶ ἀργύρια ἱκανά, καὶ τὰ ἔστειλεν εἰς τὸ μοναστήρι.

» Αὐτὰ ἔχομεν ἐξ ἀκοῆς καὶ ἀπὸ παλαιοῦς πατέρας καὶ ἀπὸ παλαιὰ βιβλία σεσαθρωμένα, τὰ ὅποια οἱ παλαιοὶ ὄντας ἄπλοὶ ἄνθρωποι καὶ ἀγράμματοι, οὔτε νὰ τὰ διαβάσουν εἰμποροῦσαν, ἀλλ' οὔτε νὰ τὰ καταλάβουν τί λέγουν. Μετὰ ταῦτα ἔγινεν ὁ Νικηφόρος βασιλεὺς, ἔκαμε καὶ τὸ Μοναστήρι ἀσύδοτον. Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξάθηκαν ὅλα τὰ προνόμια αὐτὰ καὶ τὰ χρυσόβουλα ἐκ τῆς καταδρομῆς τῶν κρατούντων. Μετὰ ταῦτα δὲ ἔγινεν ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναός, θαυμάσιος εἰς τὴν τέχνην, ἡγουμενεύοντος Γερμανοῦ, ἐπισκοπεύοντος δὲ Γαβριὴλ Ἀνδρου, ὡς φαίνεται εἰς τὰ κίονια τοῦ τέμπλου»¹.

Ἡ μνημονευομένη ἐπὶ τῶν κιονίων τοῦ τέμπλου ἐπιγραφὴ δὲν σφύζεται πλέον, ἴσως διότι ἀνακαινισθέντος πρὸ ἐτῶν τοῦ δρυφάκτου τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος κίονια κατεστράφησαν. Ὑπάρχει ὁμως ἄλλη περὶ τῆς ἐγέρσεως τῆς μονῆς ἐπιγραφὴ ἐγγεγλυμμένη ἐπὶ μαρμάρου, ὅπερ ἀνάκειται ἐνωκοδομημένον ἐπὶ τοῦ ἀριστερᾷ τῷ εἰσιόντι τοίχῳ τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, βρῖθιουσα μεγίστων καὶ ἀπέπτων ἀνορθογραφιῶν, κεχαραγμένη δὲ χαρακτηριστῶς γραμμάτων κεφαλαϊώδεσιν, ἔχει ὧδε:

Τῶν κτητορῶν

*ἀνακαινιστῆ ἐκ βαθροῦ τοῦ προῦ θεοφιλεστατοῦ | Ἀνδρου
Γαβριηλ· ἐτελισθῆ εἰς τοὺς· β'. οκτοβριου δια | σιδρομῖς καὶ*

1. Παρατηρήσεως ἄξιον εἶναι, ὅτι καὶ αὐτοκράτορες ὄχι εὐμενῶς πρὸς τοὺς μοναχοὺς διακείμενοι, ὡς λ.χ. ὁ Ἀναστάσιος ἢ οἱ μοχθήσαντες νὰ περιστείλωσι τὰ ἀδιακόπως ἐπεκτεινόμενα μοναστηριακὰ κτήματα, ὡς ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα Νικηφόρος Φωκάς, ἐπρόικισαν ἢ καὶ ἰδρυσαν μονὰς. Περὶ τῶν δωρεῶν τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῆς Κρήτης πρὸς οἰκοδόμησιν καὶ συντήρησιν μονῶν καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν μάλιστα εἰς ταύτας ἐνιαυσίου προσόδου βλ. *Gustave Schlumberger, Un empereur byzantin du Xe siècle: Nicéphore Phocas, Paris 1890, σ. 323.* Ἡ δ' ἀπὸ τοῦ 964 χρονολογούμενη περιφημὸς Νεαρά τοῦ Νικηφόρου «περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι νέα μοναστήρια καὶ γηροκομεία, μήτε πλατύνεσθαι ὅλως διὰ τῶν κτημάτων τοὺς εὐαγεῖς οἰκούς», εἴρηται παρὰ *Ζαχαρίᾳ φὸν Αἰγγενθάλ* (Γ', σ. 292 κ.ε.).

Τὰ δ' ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου πρώην Εἰάνθης Διονυσίου Πίστη γραφόμενα περὶ τῆς μονῆς Παναχράντου ὡς «ἐπὶ Θεοδώρας βυσιλίσεως ἀνασκευασθείσης» εἶναι ἐκ τῶν συνήθων τοῦ Εἰάνθης ἀριτομυθιῶν· βλ. *Διονυσίου Πίστη, ἀγίου πρώην Εἰάνθης, περιγραφὴ τῆς νήσου Ἀνδρου, ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Ὁμήρου Δ. Μαλλίου, ἐν Ἐρμούπολει Σόρου, 1881, σ. 49.*

κοπου Γερμανου ιερομοναχου και | μοναχου. 1608 μηνι
οκτωβριου. 14. ιμερα παρα | σκεβι, ωρα τεταρτη.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος τῆς μονῆς σφύζεται καὶ τὸ ἐξῆς σχετικὸν ση-
μείωμα :¹.

«† Ἐν τῷ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ πεντικοστῷ πρώτῳ ἐγένετο ὁ παρρὸν κώδικας τῆς ἱερᾶς καὶ σταυροπιγιακῆς μονῆς τῆς Παναχράντου. ἡ αἰτία ὁποῦ ἐγεγόνει ὑπάρχει οὕτως· ἐπειδὴ καὶ ἀρχαίος κώδικας οὐχ ἦτον ἵνα διαγγέλη περὶ ποίος ἦτον ὁ πρώτος κτήτωρ τῆς θυθείσης μονῆς τοῦτω εἰς ἡμᾶς ὑπάρχει ἄδουλον νῦν. εἰς τὴν δευτέραν ἀνακαινήσιν θέλω φανερώσω τὴν αἰτίαν λαβὸν ἐκ τοῦ μαρμάρου ὁποῦ εἶναι εἰς τὸν ἄρτικα » καθὼς δια-
λαμβάνει εἰς τοὺς 1608 νὰ ἀνακαινήσθῃ διὰ ἐξόδων τοῦ θεοφιλεστάτου ἐν μακαρία τῇ λήξει γενομένου ἐπισκόπου ἀνδρου κυρίου γαβριήλ, συνδρομῆ δὲ καὶ κόπου τοῦ ἐν ἱερομονάχοις γερμανοῦ καὶ καθηγουμένου τῆς ὑμετέρας μονῆς ἱερομονάχου Φίφη καὶ μοναχῶν. ἔτι δὲ ἀνωθεν τῆς ἔξω πόρτας λέγει πῶς εἰς τοὺς 1602. ὄθεν ὁ καθεὶς ὅποιον θέλει ἄς πιστεύῃ. ἔτι δὲ ἔστρωσα εἰς τὸν παρρὸντα κώδικα ἅπαν τὰ πράγματα τῆς θυθείσης μονῆς. ὄθεν ὅστις θέλει νὰ πουλήσῃ πρᾶγμα ἤτοι χοράφῃ ἄς γράφει ἀνωθεν τοῦ πουλιθέντος χοραφίου πῶς ἐπουλήθη μάλλον. καὶ εἰς τὴν γραφὴν τοῦ πουλιθέντος νὰ περνάτε. διότι πολλὰς γραφὰς εὔρον χορῆς χοράφια ὑμῶν, ἔτι δὲ ἔγραψα ὅσα μετόχια ἔχωμεν εἰς τὰ ταξείδια ἀγίων λειψάνων καὶ ἱερῶν σκευῶν κα-
θὼς φανερόνῃ ὁ πίναξ τοῦ παρρὸντος βιβλίου. παρακαλώ σας ἀδελφοὶ καὶ πατέρες νὰ μὲ συγχωράται ἀνελαθάσθην καὶ ἐγὼ ὡς ἀνθρωπος καὶ ἔγραψα ψευδῶς. πλὴν τὸ ἀλάνθαστον μόνον τοῦ θεοῦ εἶναι ἴδιον· οὐκ ὀκνήσα ὅσον ἐδινήθην εἰσάξει δλίγον πῶς εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

«Ἐγράφθη παρεμοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱερομονάχοις Ἰακώβου καὶ προηγου-
μένου τὸ ἐπίθετόν μοι ἱερομόαρχος».

Κατ' ἄλλο σημεῖωμα, γεγραμμένον ὑπὸ τῆς ἰδίας χειρὸς ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι, τὸ μοναστήριον τῆς Παναχράντου ἐγένετο Σταυροπηγιακόν, ἀπηλ-
λάγη δῆλον ὅτι τῆς ἐποπτείας καὶ διοικήσεως τοῦ ἐν τῇ νήσῳ ἐπισκόπου καὶ ὑπήχθη ἀμέσως ὑπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1688. Εἰς ἔνδειξιν δὲ τῆς ὑποτελείας ἀπέστειλε κατ' ἔτος εἰς τὸ Πατριαρ-
χεῖον μίαν ὀκάν κηροῦ. Ἰδοὺ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σημεῖωμα :

1. Ἐκδίδομεν τὸ σημεῖωμα, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα οἰαδήποτε ἔγγραφα, ὅσα ἐν τῷ παρρὸντι φροντίσματι ἀπαντῶνται, ὅπως τυγχάνουσι ταῦτα γεγραμμένα, χωρὶς δηλ. νὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ διορθώσωμεν τὰς ἀπείρους ἀνορθογραφίας καὶ τὰ ἄλλα γλωσσικὰ καὶ γραφικὰ πλημμελήματα, διότι τοιαύτη μεταβολή, ἂν μὴ ἀποτελῇ καθαρὰν πλαστότητα, θὰ ἦτο τοῦλάχιστον πρᾶξις αὐθαίρετος, μὴ δικαιολογούμενη ἐπαρκῶς, καὶ θὰ παρουσίαζε τὰ κείμενα ὑπὸ τύπον καὶ μορφὴν διάφορον τῆς πραγματικῆς καὶ οὐχὶ ἀληθῆς.

2. Νάρθηκα.

«1683. ἐγγόνει τὸ παρρὸν μοναστήριον σταυροπίγιον ἐπὶ τῆς πατριαρχίας τοῦ [μακαριᾷ τῇ] λήξει γενομένου ἀηδίου πατριάρχου κῦρ διονυσίου καὶ ἀνδριώτου. τὸ αἰτίσιον τοῦ μοναστηρίου εἶναι μία ὀκάδα καιρῆ τὸ κατέτος καθὼς διαλαμβάνη τὸ συγκύλιον ὁποῦ ἔδωσεν ὁ ἀἡδιμος πατριάρχης κῦρ διονύσιος εἰς τὸ μοναστήριον. τῷ αὐτῷ εἶναι καὶ εἰς τὸν πατριαρχικὸν κώδικα περασμένον πῶς νὰ δίνει μίαν ὀκάδα καιρῆ».

Τὸ σημεῖωμα τοῦτο εἶναι προδήλως ἡμαρτημένον ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὄνομα τοῦ πατριάρχου· διότι ἐν ἔτει 1683 τὸν πατριαρχικὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ἐκόσμει ὄχι ὁ ἔξ Ἀνδρου Διονύσιος Γ' ὁ Βαρδαλῆς, ὅστις ἐπατριάρχευσεν ἀπὸ τοῦ 1662 μέχρι τοῦ 1665¹, ἀλλὰ Διονύσιος ὁ Δ', βυζάντιος τὴν πατριδα, ὁ ἐπιλεγόμενος Μουσελίμης. Ὁ πατριάρχης οὗτος, ἐκ τοῦ ἐπιφανοῦς οἴκου τῶν Κομνηνῶν ὁρμώμενος, ψυχὴν δὲ καὶ παιδείαν ἔχων ἑλληνικὴν καὶ φρόνημα γενναῖον καὶ ὀρθοδόξου θεοσεβείας ἔμπλεων, ἦν μάλιστα καὶ τῶν θείων Γραφῶν ἐμπειρότατος καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας θερμότατος ζηλωτής, διδάσκων λόγῳ καὶ ἔργῳ τὴν ἀρετὴν. Ἐπατριάρχευσε δ' ὁ Διονύσιος Δ' πεντάκις ἐκ περιτροπῆς, καὶ τοι μετὰ τὴν πρώτην πατριαρχίαν του, διαρκέσασαν ἐπὶ διετίαν περίπου, καθηρέθη τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ὡς «ἐν λόγοις βαρῦς, ἐν ἔργοις ἀτίθαστος, ἐν λήψεσιν ἄτεγκτος, ἐν ἀναλώμασι καὶ δαπάναις ἀλόγιστος»². Κατὰ τὴν τρίτην πατριαρχίαν του (1683—1684) ἐξέδοτο σιγιλλιῶδες περὶ τῆς μονῆς Παναχράντου γράμμα, δι' οὗ καταχωρώσατο τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνταῦθα παλαιάτατον ταύτην μονὴν ταῖς σταυροπηγαιαῖς προνομίαις.

Αἱ μοναὶ ὑπὸ τρεῖς διεκρίνοντο κυρίως προσωνυμίας, ὡς ἐνοριακαὶ ἢ ἐπαρχιακαί, τελοῦσαι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ κατ' ἐπαρχίαν ἐπισκόπου, ὡς σταυροπήγια ἢ πατριαρχικαί, ὑπαγόμεναι ὑπὸ τὸν πατριάρχην ἀπ' εὐθείας, καὶ ὡς κητορικαί, ἀναγνωρίζουσαι μὲν τὸν πατριάρχην, ἀλλ' ὑπὸ προστάτῃ διατελοῦσαι τῷ ἴδρυτῇ αὐτῶν καὶ τοῖς τούτου ἐγγόνοις. Ἀπενέμετο δ' ἡ σταυροπηγιακὴ ἀξία εἰς τὰς μονάς, εἴτε πρὸς ἀνακούφισιν ἀπὸ ἄλλων δυσβαστάκτων βαρῶν, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ ἕνεκα οὐκ εὐκαταφρονήτων λυτῶν, δι' ὧν οὕτω κατάρθουν αἱ μοναὶ αὗται ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς διοικήσεως τῶν κατ' ἐπαρχίας ἐπισκόπων, ὧν πολλοὶ ἐν παντὶ καιρῷ διετίθεντο πρὸς κατάθλιψιν καὶ κατοχὴν αὐτῶν. Εἰς σύμβολον δὲ τῆς χειραφετήσεως ταύτης ἐπήγγυτο ὑπεράνω τοῦ θόλου τοῦ ναοῦ τῶν τοιούτων προνομιούχων μονῶν σιδηροῦς σταυρὸς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγράφετο ἢ ἐν τῷ Εὐχολογίῳ ἐπὶ Σταυροπηγίῳ εὐχῆ. Τοιοῦτος τις σταυρὸς τοῦ ἔτους 1644 μετὰ τῆς ὡς εἴ-

1. Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Διονύσιος Γ' ὁ Βαρδαλῆς (1662—5), ἐν Ἀθήναις. 1931. Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν τοῖς «Ἐναισίμοις», τιμητικῷ τόμῳ ἐπὶ τῇ ἐπιστημονικῇ βδομητρίδι τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου.

2. Μ. Ἰ. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ Πίνακες, σ. 595.

ρηται εὐχῆς σφύζεται ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Χριστιανικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσεῖῳ¹. Ἀφηρεῖτο δὲ ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῶν τοιούτων μοναστηρίων καὶ τὸ ἐν τῷ Ἁγίῳ Βήματι αὐτῶν ἐνυπάρχον ἱερὸν σύνθρονον, ὅπερ ἐξεπροσώπει τὴν κυριαρχικὴν ἐξουσίαν τοῦ κατὰ τόπον ἐπισκόπου.

Οὕτω τὰ σταυροπηγιάκὰ μοναστήρια ὑπέκειντο εἰς τὴν ἐποπτείαν καὶ ἐπίσκεψιν οὐχὶ τοῦ ἐπισκόπου, εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ ὁποίου εὐρίσκοντο, ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου· διότι διὰ τῶν πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν πράξεων, δι' ὧν τὰ μοναστήρια ταῦτα ἐκηρύσσοντο νῦν τὸ πρῶτον ἢ ἀνεγνωρίζοντο ὡς ἔκπαλαι σταυροπηγιάκὰ, ἀπεκλείετο ὁ ἐπίσκοπος τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ταῦτα ἔκειντο, ἀπὸ τῆς τούτων ἐξουσίας καὶ ἐφορείας, ὅτε μὲν ἐμμέσως καὶ σιωπηρῶς διὰ τῆς διατάξεως τῆς ὀριζούσης ἵνα ταῦτα ᾧσι σταυροπηγιάκὰ, ἐλεύθερα, ἀδούλωτα, ἀκαταπάτητα, αὐτόνομα, αὐτοδέσποτα, ἀκαταζήτητα, ἀνενόγητα καὶ ἀνεπηρέαστα παρὰ παντὸς προσώπου ἀρχιερατικοῦ κλπ., καταβάλλοντα ἐτήσιόν τινα μικρὸν δασμὸν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ὅτε δὲ καὶ συγκεκριμένως, ὡς ἐν τῷ περὶ τῆς μονῆς Παναχράντου σιγιλλώδει γράμματι, ἐν ᾧ ῥητῶς ἀπαγορεύεται πᾶσα ἔστω καὶ πόρρωθεν ἀνάμιξις ἢ οἰαδήποτε παρέμβασις τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως εἰς τὰ τῆς ἐν λόγῳ μονῆς Παναχράντου². Ἄλλ' ἐν ὅλῳς ἐξαιρετικαῖς περιστάσεσι τὰ σταυροπηγιάκὰ μοναστήρια, καὶ περ τοιαῦτα, ὑπεβάλλοντο οὐχ ἦττον διὰ ζητῆς διατάξεως εἰς τὴν ἐποπτείαν καὶ ἐπίσκεψιν εἴτε τοῦ κατὰ τόπον ἐπισκόπου, εἴτε καὶ ἐτέρου τοιούτου. Οὕτω ἡ ἐν Ἄνδρῳ γυναικεία μονὴ τῆς Ἁγίας Μαρίνης, καὶ περ σταυροπηγιάκη οὖσα, ὑπήχθη τῷ 1804 ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν καὶ διοίκησιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἄνδρου Παγκρατίου διὰ σιγιλλίου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Καλλινίκου, κυρώσαντος τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῷ 1819 καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' ³.

Ἐπίσης ἐν τοῖς σταυροπηγιάκοις μοναστηρίοις δὲν ἐμνημονεύετο ἐν ταῖς ἱεροτελεστίαις ὁ κατὰ χώραν ἐπίσκοπος, ἀλλ' ὁ πατριάρχης. Ἐν τῇ περὶ ἧς δὲ πρόκειται ἐνταῦθα μονῇ τῆς Παναχράντου ἐμνημονεύετο καὶ νεκρὸς ἀκόμη ἐπὶ πολὺν χρόνον μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατόν του ὁ αἰοίδιμος

1. Πρβλ. *Στεφάνου Ἀθ. Κουμανούδη*, Συναγωγὴ νέων λέξεων ὑπὸ τῶν λογίων, πλασθεῖσῶν ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, τ. Β', ἐν Ἀθήναις 1900, σ. 923, ἐν λ. «Σταυροπηγιάκος».—*Γ. Λαμπάκη*, Οἱ Ἑπτὰ ἀστέρες τῆς Ἀποκολύψεως, ἐν Ἀθήναις 1909, σ. 232.—*Κ. Μ. Ράλλη*, Περὶ τῶν ἐπισκοπικῶν περιουσιῶν, ἐν «Βυζαντιδί», τ. Α' (1909), σ. 402-410

2. Βλ. *Δημητρ. Π. Πασχάλη*, Διονυσίου Δ' Ἀνέκδοτον Σιγιλλίον περὶ τῆς ἐν Ἄνδρῳ ἱερᾶς μονῆς τῆς Παναχράντου, ἐν περιοδ. «Θεολογία», τ. Β' (1924) καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει.

3. Βλ. *Δ. Π. Πασχάλη*, Ἡ ἐν Ἀποικίαις τῆς Ἄνδρου γυναικεία μονὴ τῆς Ἁγίας Μαρίνης, ἐν «Ἐπετηρίδι τῆς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τ. ΙΑ' (1935), σ. 44-7.

ἔθνομάρτυς πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄, ὡς ζῶν ἐπὶ γῆς θεωρούμενος ὑπὸ τῶν παναχραντιωτῶν μοναχῶν, διὰ τὸν ἄπειρον καὶ ἔνθεον σεβασμόν, τὸν ὀποῖον ὁ ἱερός ἀνὴρ ἐνέπνεε πρὸς αὐτούς.

Ἄλλ' ἢ μονὴ Παναχράντου καὶ πρὶν ἢ καταστήσῃ ταύτην σταυροπηγίον τῷ 1683 Διονύσιος ὁ Δ΄ πολλῶν ἀπήλαυε προνομιῶν, ἀπονεμηθεισῶν εἰς αὐτὴν ἓνα περίπου αἰῶνα προγενέστερον ὑπὸ τῶν οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν Ἱερεμίου Β΄ τοῦ Τρανοῦ καὶ Κυρίλλου Α΄ τοῦ Λουκάρεως, ὅστις καὶ τὴν ἐπίσκοπὴν Ἄνδρου προήγαγεν εἰς ἀρχιεπισκοπὴν ἐν ἔτει 1621.

Ἐν ἔτει δὲ 1780, μηνὶ Ἰουλίῳ, ἐπινεμήσεως ιγ΄, ὁ πατριάρχης Σωφρόνιος ὁ ἀπὸ Ἱεροσολύμων διὰ γράμματος αὐτοῦ ἐπεκύρωσε τὰ σταυροπηγιακὰ δίκαια τοῦ εἰρημένου μοναστηρίου, συνφθὰ τοῖς ὑπὸ τῶν προκατόχων του πατριαρχῶν Ἱερεμίου Β΄, Κυρίλλου Α΄ καὶ Διονυσίου Δ΄ παρασχεθεῖσιν αὐτῷ προνομίοις καὶ ἐπέβαλε τὴν αὐτὴν κατ' ἔτος εἰσφορὰν μιᾶς ὀκτῆς κηροῦ λόγῳ ὑποταγῆς εἰς τὴν μεγάλην τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἀποδοτέας τῷ λογιωτάτῳ πριμηκηρίῳ τῶν ἀναγνωστῶν Γεωργίῳ τῷ ἐκ Κρήτης ὡς ἑξαρχικὸν δικαίωμα. Πρὸς τούτοις δ' ἀπεφαίνετο ὁ αὐτὸς πατριάρχης ὅπως ὁ κατὰ καιροὺς ἐν Ἄνδρῳ ἀρχιερεὺς μὴ παρεμποδίξῃ τοὺς πατέρας τῶν συνειθισμένων ζητειῶν τῶν γινομένων κατὰ τόπον, «δηλαδὴ εἰς κουκούλια, εἰς κριθάρι καὶ εἰς ἔλαιον, οὔτε ζητεῖν ἀρχιερατικὰ ἄμφια, οὔτε διακονικά, οὔτε βοήθειαν τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου, οὔτε ἀγγαρεύεσθαι αὐτούς, οὔτε τὰ ζῶα αὐτῶν, οὔτε μὴν οἰκοδομηθέντος τινὸς μετοχίου ἢ ἐκκλησίας ἐν τοῖς ὑποστατικοῖς τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου παρεμποδίξῃ αὐτούς, οὔτε κωλύειν τοὺς χριστιανοὺς ἀφιερῶν εἰς μνημόσυνον αὐτῶν πράγματα τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ, οὔτε ἐκτείνειν χεῖρα παιδείας ἐπὶ τινὰ τῶν καλογήρων, ἀλλ' ἔἴν αὐτοὺς παιδεύειν τὸν τοιοῦτον ἄτακτον κατὰ τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ καὶ πταίσματα· ἐν χρεῖα τε γενόμενοι χειροτονίας οἱ αὐτοὶ ὀσιώτατοι πατέρες ὀφείλουσι προσκαλεῖν ὃν ἂν ἐθέλωσι τῶν ἀρχιερέων ἐπὶ τῷ ἐκτελεῖν τὰς χειροτονίας αὐτῶν, ποιεῖν τε καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἡγουμένου καὶ ἀποκατάστασιν ἀφ' ἑαυτῶν... διάγειν τε εἰρηνικῶς, καὶ ἡσύχως, καὶ φιλαλληλῶς, καὶ ἐγκαταρεῖν τῇ προσευχῇ καὶ νηστεία, καὶ πάντα τὰ ἔθιμα, καὶ ἀρχαία σεμνὰ τοῦ μοναστηρίου διατηρεῖν, καὶ φροντίζειν περὶ τῆς καλῆς αὐτοῦ καταστάσεως, αὐξήσεώς τε καὶ βελτιώσεως».

Ταῦτα κυροῖ ἐν ἔτει 1793, κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον, Ἰνδικτιῶνος ιβ΄, καὶ ὁ πατριάρχης Νεόφυτος ὁ Ζ΄, τὸ πρῶτον πατριαρχῶν.

(Συνεχίζεται)